

נחמן מברסלב

על ר' נחמן מברסלב. על תאוות המישגל ורתיחת

הדמים שלו. על התשוקה לבת־גויים. על מאהבו המוסלמי

של אחד מאבות החסידות. על חסידים שוטים וצדיקים

חופש

חומייניזם חסידי

ישנם שני ר' נחמן מברסלב. האחד, סופר. מחברם של סיפורי מעשיות, אהרן השמיעי בארזני חסידותלמדינו. אחד מ-הם, ר' נתן שפרנהרץ, העלה אותם על הכתב בשתי לשונות, אידיש ועברית, כמצוות רבו. ר' נחמן מברסלב השני הוא מייסדה של אחת מחצרות החסידים. בעיני חסידיו הוא נחשב למעין קדוש, ששום בן־תמותה אינו זכאי ואינו רשאי לרשת את כיסאו (בניגוד לחצרות חסידים ו-צדיקים אחרים, העוברים מדור לדור).

כותב שורות אלה, בן למישפחה של "מתנגדים", מוצא ב-13 סיפורי המעשיות של ר' נחמן מברסלב (ראה: שורשים + ציטוטון) יצירות מופת ספרותיות. השיר מוש שנעשה בשמו של ר' נחמן בשנים האחרונות, בשבר התרבותי של מדינת ישראל, הוא מלאכותי וחסר כל ערך של ממש. בדומה לחצרות צדיקים וחסידים אחרים, הרי שגם חצר חסידי ברסלב משר לה לדעתי למהדורה יהודית של בערות ופרימיטיביות דתית, נוסח המגמה החרד מייניסטי על עוד כמה מארצות המזרח ושמיאמת על עוד כמה מארצות המזרח התיכון. בדומה לריאקציה של החומייניזם להומאניזם המערבי ולערכי ההשכלה — הרי שהחסידות המזרח־אירופית מייצגת גת מימד של בערות יהודית, נוכח מגמות ההשכלה היהודית באירופה, שהביאו ליצירת ספרות ההשכלה והתשתית התרבותית עליה נוצקו יסודות הציונות. צחק הגורל הוא, שאחרי הקמתה של מדינת ישראל נדבקה התנועה החסידית בזנב המדינה כקרציה. שני עשורי היגוך של "תודעה יהודית" העניקו למיסד החסידי בארץ עוצמה חסרת תקדים ביישוב יהודי כלשהו, מאז ראשית החסידות.

הקרע והמשבר התרבותיים אשר התהוו בתנועה הקיבוצית במהלך שנות ה-50 (בשל משבר הסוציאליזם והמארכסיות, השאלה היהודית, השאלה הערבית ושאר מערכות הערכים) דחפו את הדור השני של בני הקיבוצים לנסות ולאחות את קרעי האידיאולוגיה הקיבוצית ביטוי וחבל מתוצרת בני-האולפנא החסידיים. נהדר בהחלט זה אנשי כתבהעת הבינקיבוצי שדמותו, אב"ה המציאו את נוסח־הפלא התרבותית: סוֹ-ציאליזם יהודי + מרטיניזם בוכר + הכעשיזם (הבעל שמטוב) + ר' נחמן מברסלב + סוהר הנשק + פיהורי מיסטיקה יהודית נוסח הפרוספור גרשום שלום ועוד פיהורי תרבות יהודית (ברל כנצלסון ואחרים). בערות הנוסחה הזו הם הולצו לממש את הטיח כאידיאל של דור מרוקן מכל תוכן אמיתי, דור שנבצר ממנו להתמודד, בדומה לדורות הקודמים, עם המציאות ה"יהודית החדשה והמרה שנוצרה בארץ-ישראל, שעיקרה נעוץ בקונפליקט הפנימי והמוסרי עם יושביה הערביים. במצב של קיפאון תרבותי כזה, הרי שהתפלגות ל-חצרות חסידים פגאניים היא הפיתרון הקל והעקר מכולם.

סאמא, אשתו של ר' נחמן, ולמעשה איננו יודעים דבר על טיב היחסים ביניהם... הנישואים היו מקובלים על הכול, אך לא נחשבו כנושא ראוי לשיחה כמעמד מקודש..."

גריין מצטט שיחה בין ר' נחמן לידידו שימעון בן־בר ביום חופתו: "ודיבר רבינו ז"ל לר' שימעון דברי התעוררות הרבה, שאין שום תכלית בעולם הזה כי אם לפרוש מתאוות העולם הזה ולעבור את השם יתברך... אין חסידיו ר' נחמן מסבירים כיצד פרש אברך בגילו מתאוות העולם ועבד את אלוהיו כליל חתונתו אבל מחבר הספר מוסיף: "נראה כי משי נתבגר ונעשה בעל לאשה נעשו לימדיו מחמירים יותר. נסיות הסינוף, שנמצאו בו בשנותיו הראשונות, נתעצמו עתה ו-נעשו תובעניות יותר... בימי החורף נהג להתענות על־ידי גילגול גופו בשלג, וכי חודשים החמים הניח לחרקים שיעקצוהו באין מפריע."

"המבוכה הזכית כי היה בידו הכוח לעורר מתים, אלא שכוחו לא עמד לו לספל בהם אחר שנתראו, ומוליד את הקורא אל קטע מתוך הספר הברסלבי הרשמי, שבחי הר"ן (רבי נחמן)..." נאמר בו: "גודל עוצם מעלת קדושתו בשבירת התאוות הכללית, שהיא כוללת כל התאוות הרעות, שהיא תאוות המישגל, אי־אפשר לבאר ולספר. ואמר שהיו לו נסיונות אין מספר — נסיונות גדולים ונוראות מאוד בתאוותיו, אשר אי־אפשר לבאר בפרט. כי בימי נעוריו ממש, בעת רתיחת ה' דמים היו לו כמה וכמה נסיונות גדולים של תאוה זו עד אין מספר, אשר היו בידו למלאות תאוותו והיו בסכנה גדולה מאוד. אך היו גיבור חזק והתגבר על יצרו וכפה תאוותו כמה וכמה פעמים... ועל שטתו של ר' נחמן מברסלב להתגבר על תאוות המישגל ועל רתיחת ה' דמים מעיר ומאיר גריין: "הוא טען שהגיע למדרגה כזאת, שנוכחותו של נשים וההיריון כנשים אינם גורמים אצלו התעוררות היצר יותר מנוכחותם של גברים וההיריון בהם; ואין חילוק אצלו בין זכר לנקבה. אחת הרכיבים לכיבוש ה' תאוה היא המאסת גוף האדם על־ידי לימוד מיבנה ואיבריו. אם נוכחים לדעת כי גוף האדם אינו אלא עירכוביה של איברים ופעולות מאוסות, שוב אינו עשוי למצוא חן בעיניו או לעורר בנו תשוקה..."

על פרק מציאות ההולדה וחובת האישות מובאים הציטוטים מפי ר' נחמן: "הזיווג של הצדיק האמת, קשה עליו עניין זה. ולא ידו שאין לו שום תאוה ככלל, כי אם אדרבא, יש לו פיהורין מזה, ממש כמו פיהור התינוק בשעת מולדה. כי ממש יסורין אלה יש להצדיק בשעת זיווג ויותר מזה. כי התינוק אין לו דעת, על־כן אין הפיהורין שלו גדולים כל כך, אבל הצדיק שיש לו דעת, יסוריו גדולים מן התינוק..." ואני רואה ימים, נאום אדוני, שביום חודשים חסידים כלילות לבתים של יהודים וכוונתם אם יסורי תאוות המישגל שלהם דומים ליסורי תינוק במילתו. אלא שב-המשך יסתבר לקורא כי בענייני גברים לא התיישר ר' נחמן כתינוק במילתו.

כימעט בדרך אגב מעיר גריין: "ואולם יש כמה נושאים, שהעניין המיוחד שמצא בהם ר' נחמן הצעיר, כפי שתואר לעיל, כבר ניכר בספר המידות, התעסקותו בהירה בחטאי ניאוף ובהיריונים של חטא משתקפת בספר קטן זה לעיתים קרובות. אהנתו מוצאים אכן נושאים כגון תשוקה לבת־גויים, תשוקתו הומוסקסואלית ומע"שיראונן, בלוויית פירוש של סיבותיהם ו-פסנתריהם. נאמר שם, למשל, כי הגאווה מולידה תשוקה הומוסקסואלית, וכי מי

מוצג בקביעה: "לגבי חסידו ברסלב, ר' נחמן אינו צדיק אחר מני רבים. הוא דמות יחידה־במינה, דמות אשר האש שלה תוקד עד שיבוא משיח. וימי חייו עלי אדמות הם תקופה יחידה־במינה בתולדות האנושות..."

ר' נחמן מוצג מרגע לידתו, כמי שגולד בחצר המלוכה של מלכות שמעולם לא היתה קיימת: "הוא נולד במוז'בוז, עיר של הבעל שם־טוב והבירה הראשונה של עולם החסידות, כן למישפחת הבעל שם טוב עצמו, שעדיין ביקשה לשמור לעצמה את מעמד הבכורה בעולם החסידות. פייגה,

בימים אלה ראה אור בהוצאת ספרות אופקים של הוצאת עם עובד סיפרו של אברהם יצחק ארתור גריין, שנכתב במקורו באנגלית, בעל היסורים. כבר בדברי ההקדמה לספר ובדש האחורי של העטיפה אפשר לחוש בתערובת התרבותית של השואן אלז'יז עם בוגר שדמות אברהם שפירא ותלמידו של המחבר דני מט. דומה כי הם מעצבים את הפורטנציאל התרבותי השלילי של פולחן ר' נחמן מברסלב, נוסח 1981; בבחינת שורשים לחידוש הבסיס הדתי האפל, עליו עלול עוד לצמוח חומייניזם יהודי קנאי.

ציור ר' נחמן מברסלב המספר לתלמידיו * ציכין לנקות את הגוף מתאוות

אימו של נחמן, היתה נכדתו של ה' בעש"ט... ר' נחמן לא היה ככל שאר הילדים: "כלפי חוץ, נאמר לנו, היה נחמן ילד מאושר ואפילו אהב משיח קים. בעיני כול נחשב כמי שנהנה ממשיח חקי חבריו. ואולם כל זה לא היה אלא כסות חיצונית; בפנימיותו התעסק אך ורק בחיפוש מתמיד אחר קירבתו של אלוהים..." את חיפושיו ניהל בכמה אופנים מוזרים, באותה תקופה, כך מסופר, תקופת הילדות המוקדמת, גם ביקש להתגבר על ההנאה מן האכילה. משנוכח לדעת שבלי אכילה אי־אפשר, החל בולע את מזונו בלי ללעוס, כנגיסות נכות, כדי שי לא ליהנות מטעמו. הוא נאלץ להפסיק מינהג זה ורק משום שרוננו צבנה, ונראה כי עינה הפקוחה של אמו הכחינה ככך... ועל אמה של ר' נחמן מעיר אברהם גריין: "נאמר עליה שירשה חלק מבוחותיה העל־חשיים של אמה אדל..."

ציור של אליה סוכות לסיפור, מעשה בבת מלך שראה אור בהוצאת ספרות שפע.

שיאחד בקירבו את תלמידיו של ר' נחמן מברסלב, חסידיו השוטים, נאמני ארץ־ישראל השלמה וגוש־אמונים. קובץ זה של גריין אינו עבודת־דוקטוראט (אם כי הוא מבוסס על עבודה כזאת), אינו מונוגרפיה, ואף ספר מחקר משמעותי (בר איכות של ספר המחקר של הפרופ' גר"ש שום שלום על שבתאי צבי) אין הוא. זה בליל של פרטים פחות או יותר חשובים מחיי ר' נחמן מברסלב, שנבצר מהמחבר להעניק להם ביטוי ספרותי של ממש. והתוצאה היא דיסה העלולה לחבל ולפגוע במעיים. יחד עם זאת יש בספר כמה פרטים שי עשויים להטיל אור־חדש על דמותו של האיית־אללה נחמן מברסלב. אלא שגריין נמנע עקרונית מניצול המדע הפסיכולוגי, כדי לחשוף נבטים בנפשו של האדם, שהפיע כה הרבה על תלמידיו, שהפכו בשנים האחרונות למיסיונרים של תורתו בישראל.

מימד ראשוני לדמותו של ר' נחמן * אברהם יצחק ארתור גריין — בעל היסורים; ספרות אופקים הוצאת עם עובד; עברית: ברוך שואל; 465 עמודים (כריכה רכה).